

**МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ГО «УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ЯРЕМЕНКА»
за підтримки ДИТЯЧОГО ФОНДУ ООН (ЮНІСЕФ)**

**ДЕРЖАВНА ДОПОВІДЬ
ПРО СТАНОВИЩЕ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ
«РЕАЛІЗАЦІЯ КОНВЕНЦІЇ ООН ПРО ПРАВА ДИТИНИ В УКРАЇНІ:
ДОСЯГНЕННЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ»
(ЗА ПЕРІОД 2009-2016 рр.)**

Київ 2016

УДК 316.342.4–053.2/5(477)(042.5)
ББК 60.54(4Укр)я9
Д36

Доповідь розроблена на виконання Закону України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Р.С. Колбаса, голова редакційної колегії;
О.М. Балакірєва, канд. соціол. наук;
Т.В. Бондар, канд. соціол. наук;
З.П. Кияниця, канд. пед. наук, магістр держ. управ.;
Л.С. Солодухіна,
С.М. Ільчук

Керівник авторського колективу – О.М. Балакірєва, канд. соціол. наук.

Авторський колектив: С.Ю. Аксьонова, канд. екон. наук; О.М. Балакірєва, канд. соціол. наук; Т.В. Бондар, канд. соціол. наук; К.А. Бороздіна, Н.Я. Жилка, д-р мед. наук; Т.В. Журавель, канд. пед. наук; О.О. Єжова, д-р пед. наук; Л.І. Слюсар, канд. екон. наук; І.О. Курило, д-р екон. наук; В.І. Кириченко, канд. пед. наук; З.П. Кияниця, канд. пед. наук, магістр держ. управ.; С.Л. Клочко; Т.М. Колос, А.В. Корнієнко, канд. пед. наук; О.В. Литовченко, канд. пед. наук; Р.Я. Левін, канд. пед. наук; Л.М. Мельничук, канд. наук з держ. управ.; К.А. Новохатня; О.І. Остапенко, канд. пед. наук; Т.К. Окушко, канд. пед. наук; Д.М. Павлова, канд. соціол. наук; О.В. Позняк, канд. екон. наук; А.Г. Реут; Л.М. Синчук, канд. мед. наук.; Л.Г. Ткаченко, канд. екон. наук; Ж.В. Петрочко, д-р пед. наук; О.І. Цимбал, д-р екон. наук; Л.М. Черенько, канд. екон. наук.

Літературний редактор – Г.О. Городня

- © Міністерство соціальної політики України, 2016
- © ГО «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка», 2016

Перелік скорочень

АТО	Антитерористична операція
Держпраці	Державна служба України з питань праці
Держстат	Державна служба статистики України
ДМС	Державна міграційна служба України
ДСЗ	Державна служба зайнятості України
Інституту проблем виховання НАПН України	Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України
МЗС	Міністерство закордонних справ України
Мінкультури	Міністерство культури України
Мінмолодьспорту	Міністерство молоді та спорту України
Мінрегіон	Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України
Мінсоцполітики	Міністерство соціальної політики України
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я України
МОН	Міністерство освіти і науки України
ОДА	Обласні державні адміністрації
ОТГ	Об'єднана територіальна громада

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП	1
РОЗДІЛ I. ОСНОВНІ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	4
РОЗДІЛ II. ГАРМОНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У ГАЛУЗІ ПРАВ ДИТИНИ З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ	11
РОЗДІЛ III. ЗАХИСТ ГРОМАДЯНСЬКИХ ТА ОСОБИСТИХ ПРАВ ДІТЕЙ	18
3.1. Право дитини на життя	18
3.2. Право дитини та виховання в рідній сім'ї, подолання бездоглядності та безпритульності дітей	23
3.3. Забезпечення права дітей на достатній життєвий рівень	31
3.4. Право дитини на участь у суспільному житті	38
3.5. Захист дітей від насильства та жорсткого поводження	45
3.6. Захист дітей від торгівлі та сексуальної експлуатації	49
3.7. Захист трудових прав неповнолітніх та протидія залученню до найгірших форм дитячої праці	52
РОЗДІЛ IV. ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ	56
4.1. Право на охорону здоров'я	56
4.2. Протидія ВІЛ/СНІДу, туберкульозу та іншим соціально небезпечним хворобам	61
4.3. Оздоровлення та відпочинок	67
4.4. Фізичне виховання	72
4.5. Формування здорового способу життя	75
РОЗДІЛ V. ОСВІТА, ВИХОВАННЯ ТА РОЗВИТОК ДІТЕЙ	78
5.1. Право на освіту	78
5.2. Виховання та розвиток в системі позашкільної освіти	83
5.3. Доступ до культурної спадщини	87
РОЗДІЛ VI. СТАН ДОТРИМАННЯ ПРАВ УРАЗЛИВИХ ГРУП ДІТЕЙ	92
6.1. Захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	92
6.2. Права дітей з інвалідністю	101
6.3. Захист прав дітей, які перебувають у конфлікті з законом	107
6.4. Дотримання прав дітей біженців, осіб, які потребують додаткового захисту, та шукачів захисту	112
6.5. Захист прав дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів	115
РОЗДІЛ VII. МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ДІТЕЙ	120
7.1. Система державних органів захисту прав дитини в Україні	120
7.2. Роль територіальних громад у забезпеченні та контролі за дотриманням прав дітей	125
7.3. Залучення громадянського суспільства до захисту прав дітей	128
РОЗДІЛ VIII. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО І СПІВПРАЦЯ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ТА ІНШИМИ ДЕРЖАВАМИ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ НАГАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДИТИНСТВА	134
РОЗДІЛ IX. РЕКОМЕНДАЦІЇ	139
ДОДАТКИ	146

6.3. Захист прав дітей, які перебувають у конфлікті з законом

Офіційні судові дані свідчать, що у 2011–2015 рр. частка неповнолітніх віком 14–18 років, засуджених за кримінальні злочини, зменшилася на 52%. Однак статистика МВС щодо кількості зареєстрованих кримінальних злочинів, вчинених неповнолітніми, свідчить, що в цей період залишався високим рівень видів злочинів, які найчастіше скоюють неповнолітні (крадіжок і розбоїв). Така невідповідність пояснюється процесуальними змінами, що відбулися після прийняття Кримінально-процесуального кодексу у 2012 р., та зменшенням чисельності неповнолітніх у демографічному складі населення України на 37%¹.

У сфері законодавчого забезпечення прав дітей, які перебувають у конфлікті з законом, крім нового Кримінально-процесуального кодексу 2012 р., за останні п'ять років прийнято 10 вагомих нормативно-правових актів (Концепція розвитку системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, два Закони України, шість стратегій, Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду), спрямованих на поліпшення національного законодавства у сфері захисту прав дітей, удосконалення превентивної та профілактичної роботи, створення ефективної системи реабілітації неповнолітніх, які опинилися у конфлікті із законом. Успішне застосування цих документів вимагає ефективної координації між відповідними органами та службами, а також моніторингу та оцінки, які часто не належною мірою реалізуються на практиці через відсутність чітко прописаного механізму, що давав би можливість залученим органам координувати свою діяльність і працювати за узгодженими принципами. Тому необхідно розробити єдину національну стратегію, яка б регулювала питання профілактики правопорушень і визначала стандарти й критерії, за якими можна оцінювати прогрес.

На виконання завдань 2009–2016 рр. щодо запровадження у практику новітніх методів та форм роботи з дітьми, схильними до правопорушень, за звітний період громадськими організаціями у співпраці з державними органами влади, відповідальними за реалізацію зазначеного завдання, розроблено та впроваджено ряд просвітницько-профілактичних тренінгових програм по роботі з підлітками, які опинилися у конфлікті з законом. Крім того, проведено ряд навчальних заходів (переважно у формі тренінгів) для спеціалістів, дотичних до їх впровадження, з центрів СССДМ, служб у справах дітей, кримінальної міліції у справах дітей (нині – ювенальної превенції), кримінально-виконавчих інспекцій, слідчих ізоляторів, виховних колоній, закладів освіти, громадських організацій тощо. Мінсоцполітики у рамках виконання Угоди з проектом РСКЮ Агрітім Канада створено робочу групу з опрацювання програм, моделей і методик соціальної роботи з неповнолітніми у конфлікті із законом, до якої ввійшли представники ключових міністерств і відомств, що відповідальні за реалізацію відповідних завдань, а також представники всеукраїнських громадських та міжнародних організацій: Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, Міжнародної організації «Право на здоров'я» (HealthRight International), ВГЦ «Волонтер», «Ла Страда-Україна» тощо. У червні 2015 р. спільними зусиллями Мінсоцполітики, Державної пенітенціарної служби та РСКЮ підготовлено та проведено Національну конференцію «Моделі та пробаційні програми в контексті нового законодавства», у ході якої було презентовано кращі світові практики і досягнення у впровадженні моделей роботи з підлітками, які опинились у конфлікті із законом.

У листопаді 2015 р. Мінсоцполітики в межах зазначеної Угоди ініційовано створення Банку програм, моделей та методик соціальної роботи з неповнолітніми у конфлікті із законом (Банк програм), розроблено порядок їх включення до Банку програм та критерії

¹ Дані Державного комітету статистики за 1996–2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html

оцінки якості профілактичних програм по роботі з неповнолітніми у конфлікті із законом. Станом на четвертий квартал 2016 р. на офіційному веб-порталі Мінсоцполітики розміщено Банк програм, до якого включені такі програми: «Будуємо майбутнє разом» (ВГЦ «Волонтер», ЮНІСЕФ), «Будь незалежним» (ВГЦ «Волонтер», Управління ООН з наркотиків та злочинності), «Вчимося бути здоровими» (ВГЦ «Волонтер», ЮНІСЕФ), «Зупинись – посміхнись»: профілактика агресивної поведінки підлітків (ВГЦ «Волонтер»), «Вчимося керувати емоціями» (РСКЮ), «Управління гнівом» (РСКЮ), «Вибір до змін» (РСКЮ), «Сходинки» (HealthRight International). Всі програми пройшли апробацію у 2010–2016 рр. та впроваджуються у регіонах України як державними, так і громадськими організаціями, серед категорій неповнолітніх, які перебувають на обліку в органах поліції та кримінально-виконавчих інспекціях, ув'язнені у слідчих ізоляторах, відбувають покарання у виховних колоніях. Мінсоцполітики також розроблено та направлено для використання в роботі до ЦСССДМ Методичні рекомендації із соціальної роботи з неповнолітніми, які вчинили правопорушення.

Крім роботи з неповнолітніми, приділяється увага й роботі з їх батьками. Так, у 2014 р. HealthRightInternational розроблено програму «Сходинки до здоров'я для батьків», що спрямована на батьків/опікунів або піклувальників підлітків, які перебувають у конфлікті із законом, яку рекомендовано до використання Державною пенітенціарною службою України. Станом на IV квартал 2016 р. підготовку щодо впровадження програми пройшли представники ЦСССДМ та КВІ з усіх регіонів України.

МОН у зазначений період приділило увагу даній категорії підлітків та розробило ряд рекомендацій щодо роботи з ними, зокрема, направлені департаментам (управлінням) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій листи: «Щодо профілактичної роботи із запобігання правопорушенням та злочинності серед дітей та учнівської молоді» від 05.02.2015 р. № 1/9-54, «Щодо профілактики учинення дітьми навмисних самоушкоджень» від 07.08.2015 р. № 2/3-14-1572-15, «Про вжиття заходів щодо попередження самовільного залишення дітьми сімей чи навчально-виховних заходів» від 15.10.2015 р. № 2/3-14-2061-15, «Про профілактику жорстокості та насильства шляхом впровадження медіації» від 04.11.2015 р. №3/3-9-767-15.

Стосовно підвищення рівня обізнаності дітей шкільного віку з правових питань, з 2012 р. підрозділами кримінальної міліції у справах дітей МВС (наразі – відділами ювенальної превенції) спільно з МОН у школах Івано-Франківська і Львова впроваджується розроблена в межах проекту РСКЮ Програма «Дослідники», основною метою якої є формування правосвідомості учнів, безпечної та законослухняної поведінки. У 2015 р. Національною поліцією (Департаментом патрульної поліції) за ініціативи ЮНІСЕФ та спільно з ВГЦ «Волонтер» розроблено ряд навчальних матеріалів для патрульних поліцейських щодо дотримання прав дитини при затриманні та особливостей спілкування з дітьми, а також проведення просвітницько-профілактичних занять з підлітками у школах. Крім того, розроблено два буклети для дітей щодо профілактики протиправної поведінки. Спільно з Департаментом патрульної поліції матеріали поширено серед патрульних поліцейських у Києві, Харкові, Дніпропетровську, Одесі, Львові, Миколаєві, Херсоні, Хмельницькому, Ужгороді, Мукачевому, Івано-Франківську, Луцьку. У чотирьох містах (Харкові, Дніпропетровську, Ужгороді та Києві) проведено навчання патрульних поліцейських і працівників ювенальної превенції щодо проведення інтерактивних занять зі школярами. У 2016 р. зазначені матеріали для працівників поліції та підлітків поширено серед підрозділів ювенальної превенції Донецької області.

З січня 2016 р. Департаментом патрульної поліції у співпраці з РСКЮ розпочато впровадження ініціативи, спрямованої на співпрацю ЗНЗ і поліції, що передбачає закріплення за кожним закладом працівників поліції, які пройшли спеціальне навчання щодо особливостей проведення роботи з дітьми шкільного віку. Діяльність шкільних офіцерів поліції зосереджена головним чином на плануванні та проведенні спільно з

адміністраціями ЗНЗ заходів, спрямованих на недопущення правопорушень у школах, реагування на інциденти, що сталися на території школи, та проведенні просвітницько-профілактичних занять з учнями всіх класів за тренінговою програмою «Школа і поліція», яка розроблена спільно з рядом міжнародних і всеукраїнських організацій (ЮНІСЕФ, ОБСЄ, «Ла Страда-Україна», ВГЦ «Волонтер» та ін.). Програма схвалена для використання МОН. У 2016 р. в межах даної ініціативи підготовано 17 тренерів серед патрульних поліцейських різних регіонів України, які навчають своїх колег особливостям впровадження програми «Школа і поліція».

З метою консолідації зусиль, спрямованих на реалізацію державної політики у сфері захисту прав дітей шляхом популяризації здорового способу життя у серпні 2016 р. між Національною поліцією України та Фізкультурно-спортивним товариством «Динамо» України підписано Меморандум про співпрацю у сфері організації та проведення фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів для дітей.

У сфері моніторингу стану дитячої злочинності та злочинів, вчинених проти дітей, наказом МВС від 27.07.2010 р. № 332 введено в дію звіт про єдиний облік осіб, які скоїли злочин. Крім того, МВС веде облік злочинів, учинених неповнолітніми та відносно них. З січня 2011 р. наказом МВС від 08.09.2010 р. № 388 введено в дію щоквартальну форму звітності № 1-НС «Про стан протидії насильству в сім'ї». На підставі вказаної звітності до підпорядкованих підрозділів направляються пропозиції щодо проведення спільно з органами виконавчої влади заходів з удосконалення реагування на факти жорстокого поводження з дітьми.

У сфері моніторингу дотримання органами внутрішніх справ прав дітей, а також створення умов перебування у приймальниках-розподільниках для дітей, слідчих ізоляторах, спеціальних виховних установах Державного департаменту України з питань виконання покарань, школах соціальної реабілітації та професійних училищах соціальної реабілітації органів освіти Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини у 2012 р. розпочато роботу національного превентивного механізму – системи регулярних відвідувань місць несвободи і надання рекомендацій для поліпшення умов тримання та поводження з особами, які там перебувають.

Так, у 2013 – 2014 рр. Департамент з питань реалізації національного превентивного механізму спільно з Харківським інститутом соціальних досліджень за підтримки Європейського Союзу та ЮНІСЕФ провів моніторинги умов тримання дітей у системі закладів соціальної реабілітації та у виховних колоніях України, у результаті чого вийшло дві спеціальних доповіді з питань реалізації національного превентивного механізму «Права дитини в закладах соціальної реабілітації в Україні» (2013 р.) та «Дотримання прав неповнолітніх у виховних колоніях Державної пенітенціарної служби України» (2014 р.). Як наслідок, це, серед іншого, сприяло закриттю двох шкіл соціальної реабілітації.

У 2012 р. Харківською правозахисною групою за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні проведено дослідження щодо катувань і жорстокого поводження з дітьми в контексті кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, яке було зосереджено на аналізі правових гарантій захисту дітей від жорстокого поводження та реалій їх реалізації на етапах затримання неповнолітнього, поміщення його під варту, допиту та здійснення інших процесуальних дій, під час судового розгляду, а також на етапі відбування покарання, зокрема у вигляді позбавлення волі. Результати цього та попередніх досліджень висвітлено у спільній з ЮНІСЕФ публікації «Катування та неналежне поводження з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом в Україні» (2013 р.).

Відносно вжиття заходів щодо зменшення кількості випадків повторного вчинення злочинів дітьми до кінця 2016 р. не менш як на 20%, за даними Національної поліції України, на 21,7% (з 6146 до 4817) зменшилась кількість злочинів, учинених дітьми, у тому числі на 27,1% (з 3081 до 2249) тяжких та особливо тяжких, на 13,3% (з 3951 до 3429) – чисельність дітей, причетних до їх учинення, у тому числі на 19% (з 733 до 594) – які

раніше вчиняли злочини, на 25,9% (з 352 до 261) – судимість яких не знята і не погашена. Такі результати зумовлені як всією сукупністю описаних у даному розділі заходів, так і зниженням чисельності неповнолітніх у демографічному складі населення України.

З 2012 р. на рівні адміністративно-територіальних одиниць введено посади фахівців із соціальної роботи до структури та штатів центрів СССДМ. Запроваджено нову модель механізму раннього виявлення кризових категорій сімей та осіб, зокрема тих, які перебувають у конфлікті із законом, планування та надання їм соціальних послуг з урахуванням потреб, координації та взаємодії усіх структур, що надають соціальні послуги. Водночас Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» передбачено скорочення видатків на утримання фахівців із соціальної роботи та фінансування їх діяльності за рахунок коштів місцевих бюджетів. У зв'язку з відсутністю кадрового ресурсу, з 2014 р. намітилася тенденція до зниження охоплення соціальними послугами дітей, які мають конфлікт із законом. Отже, зазначене питання потребує вирішення на рівні місцевих громад.

У напрямі вивчення можливостей створення системи ювенальної юстиції в рамках проведення реформи судової системи з метою поліпшення національного законодавства у сфері захисту прав дітей, удосконалення превентивної та профілактичної роботи щодо запобігання вчиненню дітьми злочинів та інших правопорушень, створення ефективної системи реабілітації неповнолітніх правопорушників одним з вагомих кроків стало затвердження Указом Президента України від 24.05.2011 р. № 597/2011 Концепції розвитку системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх і відповідного плану заходів. Здобутки у даній сфері стали, серед іншого, й результатом реалізації Концепції та плану заходів.

Щодо спеціальних процедур судового провадження щодо неповнолітніх, новий Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. та Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду від 18.07.2013 р. № 223-1134/0/4-13 дозволили запровадити спеціальні процедури судового провадження щодо неповнолітніх з метою врахування їхніх вікових і психологічних характеристик. Серед них можна виокремити: розширений перелік учасників у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх (обов'язкова присутність неповнолітнього підсудного, прокурора, захисника та законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря); введення спеціалізації слідчих і суддів по розгляду справ щодо злочинів, вчинених неповнолітніми; визначення спеціальних правил проведення допиту неповнолітніх підозрюваних (серед основних – обов'язкова участь захисника під час допиту, тривалість допиту неповнолітніх не більше ніж 2 години на день), визначення спеціальних процедур затримання неповнолітніх (застосування запобіжних заходів з урахуванням віку та психологічних характеристик неповнолітнього); можливість проводити закриті засідання з метою захисту приватності неповнолітніх; допит дітей, впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування можуть бути проведені у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування).

У напрямі запровадження пробації щодо неповнолітніх Закон України «Про пробацію» став серйозним кроком на шляху до правосуддя, дружнього до дитини. Даний закон передбачає три види пробації.

Досудова пробація дає можливість для застосування досудової доповіді. Форма досудової доповіді була розроблена та апробована міськими судами в Запорізькій та Івано-Франківській областях за підтримки проекту РСКЮ протягом 2014–2016 рр. Дана практика передбачає забезпечення суду об'єктивною та повною інформацією про неповнолітню особу, яка обвинувачується у вчиненні правопорушення, з метою врахування даної інформації судом при ухваленні рішення щодо найдоцільнішої міри відповідальності, яка у найкращий спосіб сприятиме реабілітації та перевихованню особи.

Наглядова пробація дає можливість органу пробації застосовувати пробаційні програми до засуджених неповнолітніх з урахуванням результатів оцінки їх ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення та індивідуальних потреб. У межах проекту РСКЮ розроблено форму оцінки ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення заснована на моделі інструмента оцінки ASSET, який застосовує Рада юстиції щодо неповнолітніх в Англії та Уельсі з 2000 р. 4 липня 2014 р. науково-експертна рада Державної пенітенціарної служби України схвалила Форму оцінки та Методичні рекомендації щодо порядку проведення оцінки ризиків скоєння повторних правопорушень і визначення потреб дітей у конфлікті із законом. Згідно з Законом України «Про пробацію», оцінка має застосовуватися до всіх неповнолітніх, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, з метою подальшого планування індивідуальної роботи з ними. Закон також передбачає тісну співпрацю органу пробації з іншими організаціями чи установами, що працюють у сфері профілактики правопорушень чи соціального захисту, а також залучення батьків/законних представників до проведення соціально-виховної роботи з неповнолітніми. Мінісоцполітики спільно з проектом РСКЮ впроваджено модель «Центр відвідування для неповнолітніх, які знаходяться у конфлікті із законом» у діяльність Мелітопольського, Запорізького, Івано-Франківського, Маріупольського міських ЦСССДМ (створення Центру відвідування у Маріуполі здійснено спільно з ЮНІСЕФ). Соціальні працівники проводять профілактичну та реабілітаційну роботи з дітьми на основі визначення потреб, рівня ризику щодо скоєння ними повторного правопорушення. За звітний період у зазначених центрах комплексні соціальні послуги отримали 253 неповнолітніх та 384 особи з числа їх близького соціального оточення. У середині 2016 р. розпочав роботу Центр пробації для неповнолітніх у м. Львові. У Центрі створено умови для змістовного проведення підлітками вільного часу, надається допомога дітям у налагодженні відносин з їхніми родинами, однолітками тощо. Заклад є першим, в якому модель роботи з підлітками адаптована до вимог Закону України «Про пробацію». Мінісоцполітики спільно з РСКЮ підготовлено проект методичного посібника з питань створення та впровадження моделі «Центр відвідування для неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом».

Третій вид – пенітенціарна пробація, що спрямована на підтримку реабілітації та повторної інтеграції (повернення до нормального життя у суспільстві) ув'язнених неповнолітніх для того, аби допомогти їм повторно інтегруватися після звільнення із закладу.

За останні роки в Україні реалізовано ряд ініціатив, спрямованих на розбудову системи медіації. Так, у 2015–2016 рр. ГО «Ла Страда-Україна» у співпраці з МОН та за підтримки Посольства Великої Британії в Україні розроблено навчальну програму, спрямовану на формування базових навичок медіатора в навчальному закладі та громаді, за якою проведено навчання 75 медіаторів; створено Національну мережу медіаторів; впроваджено медіацію та відновні практики в 67 навчальних закладах; підготовлено та видано навчально-методичний посібник «Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціально-педагогічний аспект» (схвалено МОН для використання у ЗНЗ, протокол № 3 від 04.10.2016 р.); підготовлено програму освітньої діяльності та спецкурс курсів підвищення фахової кваліфікації педагогічних працівників з проблеми «Базові навички медіатора в навчальному закладі. Забезпечення участі жінок і дітей у розв'язанні конфліктів та миробудуванні» (лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» № 2.1/12-Г-771 від 17.10.2016 р.). У 2016 р. ГО «Інститут миру та порозуміння» за підтримки ЮНІСЕФ було розроблено Механізм впровадження практики медіації та відновного підходу в кримінальне судочинство у справах неповнолітніх, що стало результатом попередньої багаторічної роботи, отримано підтримку Генеральної прокуратури України на апробацію механізму, а 116 фахівців набули навичок застосування відновного підходу до розв'язання конфліктів і профілактики злочинності.

Основні висновки полягають у тому, що попри значні здобутки у сфері захисту прав дітей, які перебувають у конфлікті із законом, ряд завдань розбудови ефективної системи ювенальної юстиції. Зменшується кількість дітей, які скоїли злочин до досягнення віку кримінальної відповідальності та на сьогодні перебувають у школах та професійних училищах соціальної реабілітації. Незважаючи на скорочення таких закладів в Україні, протягом 2015/16 років 1 школа та 2 училища продовжують своє функціонування. Також уваги потребують діти цієї категорії, які проживають та ресоціалізуються в громаді. На рівні місцевих громад, існують послуги, які зосереджуються на проблемах ризикованої поведінки дітей, зокрема щодо вчинення ними правопорушень. Надалі необхідно підтримувати роботу по співпраці між структурами та установами, що працюють з дітьми у конфлікті із законом, скоординованості їхніх дій з питань здійснення соціально-виховної роботи з неповнолітніми (формуванні **стійкої мотивації до безпечної, відповідальної, просоціальної**, здобуття знань, умінь та навичок, необхідних для успішного розвитку та життя у сучасному суспільстві, ведення здорового способу життя тощо).